

Tomasz Pietrzak

Poradnik Pracownika Socjalnego

„Przemoc w Rodzinie”

Przemoc jest przestępstwem

Wstęp

Poradnik jest pierwszym w Polsce nowatorskim opracowaniem dotyczącym zjawiska przemocy w rodzinie skierowanym do pracowników socjalnych.

Poradnik powstał z myślą przekazania niezbędnej wiedzy pracownikowi socjalnemu, który podczas wykonywanej pracy spotyka się z jakże trudnym i często niezrozumianym zjawiskiem jakim jest przemoc w rodzinie. Przy pisaniu niniejszego opracowania wspierałem się wiedzą przekazaną przez mgr profilaktyki społecznej i resocjalizacji p. Hanę Dorotę Sasal zawartej w publikacji "Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie" , oraz informacjami przekazanymi przez wielu wspaniałych specjalistów, których miałem zaszczyt poznać w trakcie Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie prowadzonego przez Instytut Psychologii Zdrowia PTP, które ukończyłem w Warszawie. Ponadto przy opracowaniu poradnika wykorzystałem wskazówki znajdujące się na łamach serwisu internetowego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – www.mpips.gov.pl.

Obecnie pełnię funkcję dzielnicowego Rewiru Dzielnicowych Komisariatu Policji Gdynia Śródmieście a także jestem bliskim współpracownikiem Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia" Instytutu Psychologii Zdrowia w Warszawie, członkiem Stowarzyszenia „Być Ojcem”.

Podziękowanie składam moim osobistym mentorom: prezesowi Fundacji "Trzeźwość" w Gdańsku p. Grażynie Rymaszewskiej, kierownikowi Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieskiej Linii" Instytutu Psychologii Zdrowia p. Renacie Durdzie, oraz serdecznemu przyjacielowi zastępcy naczelnika Komendy Miejskiej Policji w Suwałkach Kazimierzowi Walijewskiemu.

Ponadto specjalne podziękowania za wyrozumiałość i wsparcie dla mojej żony Sylwii.

Spis Treści

● Przedstawienie zjawiska przemocy	1
● Rodzaje przemocy w rodzinie	3
● Cykle przemocy	5
● Jak rozmawiać z ofiarą przemocy w rodzinie	7
● Opracowanie planu bezpieczeństwa	12
● Jak nie należy rozmawiać z ofiarą przemocy w rodzinie	15
● Przemoc wobec dzieci	18
● Zachowania sprawców przemocy w rodzinie	23
● Kontakt ze sprawcą przemocy w rodzinie	27
● Zadania i obowiązki pracownika socjalnego	29
● Wywiad środowiskowy	35
● Przemoc w rodzinie - aspekt prawny	37
● Gdzie i jak szukać informacji dotyczących przemocy w rodzinie	40
● Forum Dyskusyjne Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” Instytutu Psychologii Zdrowia	43
● Program Korekcyjno- Edukacyjny dla Sprawców	45

● Kodeks Etyczny Polskiego Towarzystwa Pracowników Socjalnych	47
● Przydatna literatura	56

Przedstawienie zjawiska przemocy

Przemoc w rodzinie jest to działanie:

- intencjonalne i skierowane przeciwko innym członkom rodziny. Przemoc jest zamierzonym działaniem, lub jego zaniechaniem, mającym na celu przejęcie całkowitej kontroli nad ofiarami;
- naruszające prawa i dobra osobiste ofiar (prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku);
- wykorzystujące wyraźną asymetrię sił;
- powodujące ból i cierpienie (sprawca naraża życie i zdrowie ofiar na poważne szkody co powoduje, że ofiary mają mniejszą zdolność do samoobrony).

Źródła dysproporcji sił:

- wiek (relacja dziecko – dorosły, starszy-dorosły);
- płeć (mężczyzna – kobieta);
- stan zdrowia;
- różne zależności np. kto dysponuje budżetem domowym.

Rodzaje przemocy w rodzinie

- **Przemoc fizyczna** jest to wszelkiego rodzaju bezpośrednie działanie z użyciem siły, którego rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie np. popychanie, obezwładnianie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką, pięścią lub przedmiotami, oblewanie wrzątkiem lub substancjami żrącymi, użycie broni, itp.
- **Przemoc psychiczna** jest to działanie prowadzące do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby np. : wyśmiewanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzenie, narzucanie własnych poglądów, ciągłe krytykowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów, stosowanie gróźb, szantażowanie.
- **Przemoc seksualna** jest to wymuszanie różnego rodzaju niechcianych zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy np. nieakceptowane pieszczoty, praktyki seksualne, seks z osobami trzecimi, sadystyczne formy współżycia, krytykowanie zachowań seksualnych .

- **Przemoc ekonomiczna** jest to działanie mające na celu całkowite uzależnienie finansowe ofiary od sprawcy np. odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwienie podjęcia pracy, niezaspokajanie podstawowych potrzeb rodziny, okradanie, zaciąganie kredytów i zmuszanie do zaciągania pożyczek wbrew woli współmałżonka.

Cykle przemocy

- **Faza narastania napięcia**, w której sprawca jest zazwyczaj napięty, czepia się o wszystko. Skutkiem tego są drobne nieporozumienia powodujące dalszy wzrost napięcia. Zaczyna pojawiać się agresja. Energia ofiary jest skoncentrowana na wszystkich możliwych działaniach mogących zapobiec kolejnej awanturze. Prawdą jest, iż ofiara nie może nic zrobić, aby uniknąć kolejnej fazy. Zaczyna się czuć odpowiedzialna za zachowanie sprawcy.
- **Faza ostrej przemocy**, w której następuje wybuch agresji, sprawca przemienia się w kata, jest gwałtowny. Znajduje w zachowaniu ofiary pretekst dla siebie, wywołuje awanturę używając poza przemocą fizyczną również innych jej form. Ofiara może zostać pobita, zraniona, zagrożone może być jej życie. W tej fazie ofiara najczęściej szuka pomocy (pogotowie, lekarz pierwszego kontaktu, policja).

- **Faza miodowego miesiąca** - w tej fazie sprawca okazuje skruchę i miłość zwłaszcza, gdy ofiara ujawni prawdę na zewnątrz.

Sprawca zachowuje się tak jak ofiara sobie tego życzy, przeprosza oraz obiecuje poprawę. Do przeprosin sprawca często dołącza prezenty. Sprawca i ofiara zachowują się jak świeżo zakochana para. Ofiara zaczyna myśleć i wierzyć, że partner zmienił się, a przemoc była wyłącznie incydentem, który się nie powtórzy.

Faza miodowego miesiąca zatrzymuje ofiarę w cyklu przemocy, faza ta mija i po niej następuje faza narastającego napięcia.

Niesie ze sobą zagrożenie, bo faza po niej następująca bywa zazwyczaj gwałtowniejsza, co jest związane z większym zagrożeniem dla ofiary.

Jak rozmawiać z ofiarą przemocy w rodzinie

- **Zadbaj o czas i miejsce rozmowy.**
- **Rozmawiaj z ofiarą bez obecności sprawcy i jej dzieci.**
- **Przeznacz wystarczający czas na rozmowę.**

Jeśli ofiara przyjdzie w innym czasie od wspólnie ustalonego, bądź nie mamy czasu z powodu "nieplanowanych" ważnych czynności służbowych, przeproś wyjaśniając zaistniałą sytuację i umów się na kolejny termin.

Ważne: nie zaczynaj rozmowy jeśli z „góry” jest ci wiadome, że nie zostanie zakończona z powodu ograniczonego czasu jaki posiadasz.

- **Zwróć uwagę na sygnały mogące świadczyć o stosowaniu przemocy:**

Ślady pobicia (rany, zadrapania, siniaki, ślady duszenia, zaczerwienia), lęk, przerażenie, drżenie rąk, rozdrażnienie, płacz.

- **Okaż szacunek i zrozumienie. Decyzja o wezwaniu pomocy jest aktem odwagi i przeciwstawieniu się sprawcy przemocy.**

- **Sluchaj uważnie:**

- Nie przerywaj, nie oceniaj, nie krytykuj.

- Jeśli osoba mówi chaotycznie po wysłuchaniu dopytaj, zadaj pytania, aby dokonać uporządkowania .

- W razie potrzeby zapisuj informując rozmówcę co robisz i pytając czy wyraża na to zgodę.

- **Zapewnij ofiarę, że jesteś po to, aby jej pomóc.**

- Wyraźnie nazwij przemocą to co ją spotkało. Ważnym jest, aby dowiedziała się, że to czego doświadcza bądź doświadczyła jest przemocą, a nie konfliktem, który można rozwiązać wymuszając na sprawcy obietnicę poprawy. Wyjaśnić, iż przemoc jest przestępstwem i nikt nie ma prawa do stosowania przemocy i nic jej nie usprawiedliwia.

- Zapewnij ofiarę, że nie jest winna temu co się stało. Za przemoc odpowiedzialny jest sprawca.

- Uświadom, iż przemoc w rodzinie jest niestety zjawiskiem dosyć powszechnym (nie tylko ją to spotkało).

- Daj wsparcie zapewniając, że prawo jest po stronie ofiary, że ma prawo się bronić, że są miejsca i osoby, u których może uzyskać pomoc.

- Okaż troskę i pomóż opracować plan zapewniający bezpieczeństwo.

- Pozwól samodzielnie podejmować decyzje.
- Nie uzależniaj swojej pomocy od wykonania twoich poleceń typu: musi Pani/Pan zaskarżyć partnera – złożyć zawiadomienie o przestępstwie, powinna Pani/Pan go opuścić. Szanuj decyzje, to ofiara będzie ponosiła konsekwencje swoich wyborów.
- Zadawaj pytania rodzaju: w jaki sposób mógłbym być pomocny, słuchaj uważnie próśb i staraj się na nie reagować.
- **Poinformuj, że ma prawo:**
  - Wezwać Policję na interwencję.
  - Złożyć zawiadomienie o przestępstwie w jednostce Policji, bądź pisemnie w Prokuraturze Rejonowej (założenie sprawy karnej jest bezpłatne). Do ważnych dowodów należą: zaświadczenia lekarskie, obdukcje, świadkowie, interwencje Policji, sprawozdanie z kasety z nagraniem awantury domowej – *polega na przepisaniu wszystkiego, co znajduje się na kasecie, bez własnych komentarzy.*

- **Przekaż informacje najlepiej na piśmie, odnośnie gdzie i jaką pomoc może uzyskać** (*dane teleadresowe dotyczące instytucji pomocowych. Informacja powinna zawierać dane o grupach wsparcia do ofiar przemocy w rodzinie, miejscach udzielających bezpłatnych porad prawnych, informacja o schroniskach, domach dla matek z dziećmi*).
- Powtarzaj informacje i wyjaśnienia z uwagi na fakt, iż osoba doznająca przemocy często pod wpływem wzburzenia emocjonalnego, szoku, nie jest w stanie zrozumieć tego co do niej mówimy.
- Szanuj zasadę małych kroków. Szukajcie wspólnie niewielkich, lecz realnych posunięć.
- **Nawiąż współpracę z innymi instytucjami, które mogą pomóc . AKTYWNIEM Z NIMI WSPÓŁPRACUJ!**

Opracowanie planu bezpieczeństwa

Podczas rozmowy zadawaj pytania:

W jaki sposób mogę Pani/Panu pomóc?

Co mogę zrobić, żeby mogła się Pani/Pan poczuć bezpiecznie?

Co szczególnie Panią/Pana martwi jeśli chodzi o bezpieczeństwo dzieci?

Jakie próby podejmowała Pani/Pan w przeszłości, aby chronić siebie i dzieci?

Jeśli ofiara przemocy pozostaje ze sprawcą (nie ma alternatywy wyprowadzki, zmiany miejsca zamieszkania), uzyskaj następujące informacje:

- Co może zapewnić jej bezpieczeństwo w nagłych wypadkach?

- Kogo może wezwać w momencie kryzysu?

- Czy wezwie policję, gdy znowu dojdzie do aktów przemocy?

- Czy w domu jest telefon? Czy może w porozumieniu z dziećmi i sąsiadami, opracować jakiś sygnał, aby oni w krytycznym momencie wezwali policję na pomoc?

- Jeżeli zajdzie potrzeba ucieczki, dokąd może się udać?

Zorientuj się jakie są niebezpieczne miejsca w domu i poradź jej, aby nie dała się tam złapać w pułapkę.

Poinformuj, że w trakcie najbardziej gwałtownego ataku zawsze najlepiej dla niej będzie zaufać własnemu osądowi na temat tego, co w danej sytuacji powinna zrobić. Niekiedy najlepsza jest ucieczka, a innym razem słuszniej będzie uspokoić napastnika. Dobre jest każde rozwiązanie, które zapewnia jej ochronę.

- **Poradź ofierze, aby zawsze miała pod ręką następujące rzeczy na wypadek, gdyby musiała uciekać :**

dowód osobisty, paszport;

legitymacja ubezpieczeniowa; książeczka „RUM”;

akt zawarcia małżeństwa , akty urodzenia dzieci;

prawo jazdy;

telefon komórkowy lub kartę telefoniczną ;

numer konta bankowego, książeczki oszczędnościowe, karty płatnicze;

świadczenia zdrowia, świadectwa szkolne;

dokumenty rozwodowe i inne dokumenty sądowe;

ubranie, niezbędne artykuły dla siebie i dla dzieci,

klucze do mieszkania.

Jak NIE należy rozmawiać z ofiarą przemocy w rodzinie

Nie należy:

- **Podważać wiarygodności ofiary.**
- **Obrażać, "to wszystko przez Pani/Pana beczynność, lekkomyślność".**
- **Okazywać złości, zniecierpliwienia, irytacji.**
- **Stawiać własne diagnozy "widać że Pani/Panu nie zależy na poprawie sytuacji".**
- **Bagatelizować zagrożenia.**
- **Obwiniać ofiary za to, co się wydarzyło.**
- **Stawać po stronie sprawcy.**
- **Namawiać, aby pogodziła się z zaistniałą sytuacją.**

- **Okazywać lekceważenia**
- **Odmawiać pomocy do czasu, gdy nie złoży zawiadomienia o przestępstwie.**
(nie stosować form oświadczenia pisemnego dotyczącego tego, iż nie chce złożyć zawiadomienia o przestępstwie).
- **Mówić, że ofiara ma sama sobie z tym poradzić.**
- **Wystrzegać się chwaleń połączonego z oceną, "gdyby pani/pan był zdecydowany[a] byłoby znacznie lepiej".**
- **Nie rozkazywać, „ musi się udać do..., do jutra musi podjąć stosowne kroki, decyzje".**
- **Nie grozić, „jeśli nie zgłosi pani/pan tego na protokół, to nie ma co liczyć na pomoc”.**

- **Wystrzegać się doradzania typu „najlepszy byłby rozwód, rozstanie z partnerem”.**
- **Nie namawiać do zmiany zachowania jako gwarancji na zmianę zachowania sprawcy, "ciągłe zaspokajanie żądań, potrzeb, przypodobania, uwodzenia „.**

Przemoc wobec dzieci

➤ **Przemocą fizyczną** jest zadawanie ran, których konsekwencją są stłuczenia, poparzenia, pręgi, cięcia, złamania, lub doprowadzenia do sytuacji, w której dziecko mogło doznać urazów.

➤ **Objawy stosowania przemocy fizycznej:**

Siniaki, ślady uderzeń (paskiem, sznurem itp.) na twarzy, klatce piersiowej, plecach, pośladkach, nogach.

Ślady oparzeń (papierosowych, żelazka itp.).

Rany twarzy i głowy.

Rany w różnych fazach gojenia się .

Powtarzające się złamania, zwichnięcia, opuchlizny.

Lęk dziecka przed lekcją wychowania fizycznego.

Lęk przed dotknięciem, kulenie się, uniki.

Strój niestosowny do pogody, zakrywający zranienia.

Lęk przed powrotem do domu .

Nadmierna agresywność lub nadmierna apatia.

➤ **Konsekwencje przemocy fizycznej**

Uszkodzenia skóry.

Obrażenia narządów wewnętrznych.

Liczne złamania .

Obniżona samoocena .

Brak akceptacji siebie, poczucie bezsensu.

Poczucie krzywdy i winy.

Depresja, koszmary nocne.

Zaburzenia pamięci i koncentracji.

Lękliwość w stosunku do dorosłych, obojętność na płacz innych dzieci.

Trudność w nawiązywaniu kontaktów.

Ucieczka w świat fantazji.

Zachowania agresywne lub autodestrukcyjne.

➤ **Przemoc emocjonalna**

Zachowania dorosłych takie jak: odrzucenie emocjonalne, brak wsparcia i zainteresowania dzieckiem, nadmierne kontrolowanie, wymuszanie lojalności, szantażowanie, wzbudzanie poczucia winy, nie poszanowanie godności i prywatności dziecka, które powodują trudności w prawidłowym rozwoju dziecka.

➤ **Zachowania dziecka, które mogą świadczyć o przemocy emocjonalnej**

Zaburzenia mowy.

Dolegliwości psychosomatyczne (ból brzucha, ból głowy, nudności).

Mimowolne ruchy mięśni, szczególnie twarzy.

Brak pewności siebie.

Wycofanie, depresja.

Zachowania destrukcyjne.

Nadmierne podporządkowywanie się dorosłym.

Częste kłamstwa, nieadekwatny lęk przed konsekwencjami.

Silny lęk przed porażką.

➤ **Zaniedbanie**

Długotrwałe niezaspokojenie podstawowych potrzeb dziecka zarówno fizjologicznych, jak i psychicznych, co pogarsza stan zdrowia dziecka i utrudnia jego rozwój emocjonalny.

➤ **Podstawowe objawy zaniedbania**

Ciągły głód.

Zaburzony rozwój fizyczny.

Zaniedbany wygląd.

Brak opieki lekarskiej.

Pozostawienie dziecka bez opieki .

Zmęczenie, apatia, bierność.

Zachowania sprawców przemocy w rodzinie

➤ **Udaje spokojnego i potulnego.**

Sprawca po przybyciu funkcjonariuszy Policji często udaje, że śpi i nie wie o co chodzi .Ofiara natomiast często jest roztrzęsiona, płacze oraz trudno jej opisać co się zdarzyło. Sprawca spokojnie potrafi wytłumaczyć, iż jest to zwykła sprzeczka, konflikt i nic się nie stało.

➤ **Jest gotowy obiecać wszystko.**

Co mogą usłyszeć interweniujący funkcjonariusze Policji np.: że więcej się to nie powtórzy, już idzie spać, to był przypadek, drobne nieporozumienie , nie ma się czym przejmować .

➤ **Próbuje odwołać się do męskiej solidarności.**

➤ **Kwestionowanie odpowiedzialności**

Sprawca przekonuje siebie i próbuje przekonać innych, że ulega jakimś zewnętrznym siłom, nad którymi nie panuje. Próbuje wmówić interweniującym funkcjonariuszom w tym także dzielnicowemu, że to był wypadek, a więc działanie przypadkowe i niezamierzone.

➤ **Kwestionowanie szkody**

Sprawca nie kwestionuje odpowiedzialności, nie zaprzecza, że on to zrobił, ale próbuje przekonać siebie i innych, że nic się nie stało. Bardzo często próbuje wmówić, że się pokłócił, on ją tylko popchnął, a ona się przewróciła. Mówił domownikom, że ich pozabija, ale są to tylko słowa i wcale tak nie myślał itp.

➤ **Kwestionowanie bycia ofiarą**

Sprawca nie neguje ani odpowiedzialności ani szkody, odbiera natomiast prawo ludziom, którzy ucierpieli, do nazywania siebie ofiarami jego czynów. Swoje zachowanie przedstawia jako słuszną zemstę, karę. Ofiara przemocy przedstawiana jest jako ktoś, kto zasłużył na ukaranie.

➤ **Potępianie potępiających**

Sprawca odbiera potencjalnym osobom oceniającym jego czyn prawo do oceniania w ogóle. Odwraca uwagę od tego co zrobił i skierowania jej na motywy, zachowania osób, które mogą go ocenić, osądzić. Często sprawca swoim zachowaniem stara się zmusić, aby interweniujący funkcjonariusze Policji użyli środków przymusu bezpośredniego. Następstwem są oskarżenia sprawcy jak i ofiary o to, że funkcjonariusze przekroczyli swoje uprawnienia, pobili, byli brutalni, itp. Służy to odwróceniu uwagi od czynu sprawcy. Często słyszymy, że bicie nie jest niczym nagannym *"przecież wszyscy tak robią"*.

➤ **Odwolywanie się do wyższych racji**

Osoby interweniujące, dzielnicowy może usłyszeć, że ofiary są bite zapobiegawczo *"żeby im głupoty do głowy nie przychodziły", "żeby siedziały w domu i nie przynosiły wstydu rodzinie "*. Często także możemy usłyszeć komentarze typu: *"bicie dzieci to dobra metoda wychowawcza"*. Sprawcy nie dokładają się do budżetu domowego, ponieważ muszą postawić kolegom. Dbają o swój wizerunek w oczach znajomych, kolegów. Biją żony, ponieważ one ubliżają sprawcy przy ludziach, a *"on przecież swój honor ma"*.

Kontakt ze sprawcą przemocy w rodzinie

➤ **Sprawca przemocy w rodzinie powinien dostać wyraźny komunikat:**

stosowanie różnych form przemocy wobec innych jest przestępstwem ściganym przez prawo

jego postępowanie znalazło się w kręgu zainteresowania wymiaru sprawiedliwości

prawo jest po stronie pokrzywdzonych, ofiary przemocy będą chronione i otrzymają potrzebną pomoc i wsparcie

jego postępowania nie można w żaden sposób usprawiedliwiać

Rozmowy ze sprawcą przemocy w rodzinie powinny być prowadzone z pełną stanowczością. Jeśli sprawca pomimo ostrzeżeń, nie zmieni swojego zachowania, natychmiast należy zastosować wszelkie zapowiadane wcześniej sankcje. W przeciwnym wypadku, poczucie jego bezkarności wzrasta i przemoc może się nasilić.

Zadania i obowiązki pracownika socjalnego

- Pracownicy socjalni są grupą zawodową, która w wielu przypadkach jako pierwsza otrzymuje informację o występowaniu zjawiska przemocy w rodzinie. Informacja taka może dotrzeć do pracownika socjalnego:
  - podczas przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego
  - podczas rozmowy telefonicznej z ofiarą przemocy w rodzinie
  - poprzez zawiadomienie od przedstawicieli innych grup zawodowych (Policji, Straży Miejskiej, kuratora sądowego, pedagoga szkolnego, psychologa, lekarza, przedstawiciela gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych itp.).

- w wyniku zgłoszenia problemu przez inne osoby (dalszą rodzinę, sąsiadów, pracodawców, znajomych lub innych świadków).

Każde zgłoszenie wymaga podjęcia działań i natychmiastowej reakcji ze strony pracownika socjalnego, który jest zobowiązany do kierowania się dobrem osób wobec których stosowana była przemoc oraz do zachowania tajemnicy zawodowej.

Również w przypadku osób/rodzin nie korzystających z usług pomocy społecznej, ale wobec których stosowana jest przemoc w rodzinie pracownik socjalny przyjmujący zgłoszenie zobowiązany jest do podjęcia działań pomocowych.

- W celu podjęcia kompleksowych działań pracownik socjalny powinien dążyć do uzyskania informacji dotyczących miejsca zamieszkania osoby/rodziny wobec której stosowana jest przemoc, w celu przeprowadzenia rodzinnego wywiadu środowiskowego i wypełnienia formularza „Pomoc Społeczna -Niebieska Karta”.

- Pracownik socjalny zobowiązany jest do zapewnienia osoby/rodziny, w której stosowana jest przemoc, iż podejmowane przez niego działania będą miały na celu pomoc i zapewnienie bezpieczeństwa.
- Pracownik socjalny powinien zapewnić osobę/rodzinę wobec której stosowana jest przemoc, iż podejmowane w trakcie interwencji działania będą z nią ustalane i konsultowane.
- Pracownik socjalny powinien poinformować osobę/rodzinę wobec której stosowana jest przemoc, o konieczności nawiązania współpracy ze specjalistami z różnych dziedzin (prawnikiem, psychologiem, policjantem, lekarzem, pedagogiem szkolnym, pracownikiem socjalnym itp.). Podejmowane działania będą odbywały się za zgodą ofiary przemocy w rodzinie.

➤ **Pracownik socjalny niezwłocznie po otrzymaniu zgłoszenia jest zobowiązany do :**

-przeprowadzenia rodzinnego wywiadu środowiskowego i wypełnienia formularza „ Pomoc Społeczna- Niebieska Karta” oraz uruchomienia procedury „Niebieska Karta”

- rodzinny wywiad środowiskowy powinien umożliwić diagnozę sytuacji ofiary przemocy w rodzinie i zdobycie niezbędnej wiedzy do podjęcia działań pomocowych

-pracownik socjalny jest zobowiązany do poinformowania rodziny, że wypełniana przez niego dokumentacja oraz uzyskiwane informacje są działaniami podejmowanymi podczas każdego zgłoszenia dotyczącego przemocy w rodzinie

-podczas przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego pracownik socjalny zobowiązany jest do przekazania osobie/rodzinie, wobec której stosowana jest przemoc, konkretnych informacji oraz adresów instytucji świadczących specjalistyczną pomoc: prawną, psychologiczną, medyczną, socjalną lub finansową itp.

- podczas przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego pracownik socjalny zobowiązany jest do przekazania osobie/rodzinie, wobec której stosowana jest przemoc, informacji o formach udzielanej pomocy dzieciom

- jeśli istnieje niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia osoby/rodziny, wobec której stosowana jest przemoc pracownik socjalny zobowiązany jest do podjęcia działań mających na celu zapewnienie schronienia i umieszczenie osoby/rodziny np w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, ośrodku interwencji kryzysowej, ośrodku wsparcia, hostelu, schronisku, domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, ośrodków prowadzonych przez organizacje pozarządowe, kościół itp.

- poinformowania o fakcie występowania przemocy w rodzinie Policji lub prokuratora .

Zgodnie z art. 12 ustawy z dnia 29 lipca o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Wywiad Środowiskowy

➤ Podczas rodzinnego wywiadu środowiskowego pracownik socjalny zobowiązany jest do :

-opracowania planu pomocy osobie/rodzinie, wobec której stosowana jest przemoc, z uwzględnieniem czasookresu podejmowanych działań mających na celu: udzielenie wsparcia psychologicznego, prawnego, finansowego, socjalnego, schronienia itp.

-poinformowania osoby/rodziny, wobec której stosowana jest przemoc, że powzięcie informacji o wystąpieniu przemocy w rodzinie zobowiązuje go do przekazania informacji na Policję lub prokuraturę

-poinformowania osoby/rodziny, wobec której stosowana jest przemoc, że w celu podjęcia kompleksowych działań mających na celu specjalistyczną pomoc istnieje możliwość powołania zespołu interdyscyplinarnego składającego się ze specjalistów z różnych dziedzin. Należy uwzględnić fakt, że ustalenia zespołu będą realizowane za zgodą osoby zainteresowanej

W przypadku niemożności przeprowadzenia wywiadu środowiskowego oraz wypełniania formularza „Pomoc Społeczna – Niebieska Karta” w miejscu zamieszkania ofiary przemocy w rodzinie, dopuszcza się możliwość wypełnienia dokumentacji w miejscu wskazanym przez ofiarę lub zaproponowanym przez pracownika socjalnego.

Jeżeli pracownik socjalny przygotowując się do spotkania w środowisku i przeprowadzenia rodzinnego wywiadu środowiskowego ze sprawcą przemocy w rodzinie obawia się o swoje bezpieczeństwo powinien zwrócić się o pomoc Policji bądź Straży Miejskiej

Przemoc w rodzinie- aspekt prawny

Wybrane przepisy Kodeksu Karnego:

art. 207 §1 k.k. Znęcanie się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny - podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat (ścigane z urzędu)*

art. 191 §1 k.k. Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbą bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia - podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 (ścigane z urzędu)*.

art. 197 §1 k.k. Kto przemocą lub groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego)**

art. 209 §1 k.k. Kto uporczywie uchyla się od wykonywania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez nie łożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych - podlega karze pozbawienia wolności do lat 2 (ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego)**.

---

* **ściganie z urzędu** polega na tym, że prokurator i policja prowadzą postępowanie niezależnie od woli i zgody osoby pokrzywdzonej. Wycofanie skargi lub odmowa zeznań nie jest podstawą do umorzenia postępowania, jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniono przestępstwo.

****ściganie na wniosek** polega na tym, że bez wniosku osoby pokrzywdzonej postępowanie w danej sprawie nie może być wszczęte.

Obowiązujące akty prawne :

- **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (Dz.U. z dnia 20 września 2005 r., Nr 180, poz. 1493)
- **Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie**

Gdzie i jak szukać informacji dotyczących przemocy w rodzinie

- Aktualny wykaz instytucji pomocowych znajduje się na stronie internetowej Ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Instytucji i Organizacji Pomagających Ofiarom Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”.

Ponadto na łamach serwisu znajduje się wyszukiwarka połączoną z bazą adresową .

www.porozumienie.niebieskalinia.pl

- "Niebieska Linia” Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Instytutu Psychologii Zdrowia PTP w Warszawie.

022- 668 70 00

Poradnia telefoniczna działa w dni powszednie w godzinach 14.00-22.00. Dyżur prawny w ramach poradni odbywa się w poniedziałki i piątki w godzinach 18.00-22.00.

Porady mailowe: **poradnia@niebieskalinia.pl**

- Ogólnopolska „Niebieska Linia” Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

0 801 12 -00 -00

Dni powszednie w godzinach 10.00-22.00, w niedziele i święta 8.00-16.00.

- POMARAŃCZOWA LINIA

0 801 140 068

Ogólnopolska linia telefoniczna dla rodziców dzieci pijących alkohol i zażywających inne środki psychoaktywne (narkotyki, leki, itp.) Pomarańczowa Linia - to program przede wszystkim dla rodziców, którzy mają kłopoty wychowawcze z dziećmi pijącymi alkohol i zażywającymi narkotyki. Głównym celem programu jest wstępna konsultacja telefoniczna oraz pomoc w dotarciu do specjalistycznych placówek zajmujących się tego rodzaju problematyką.

**Strona internetowa www.mpips.gov.pl
Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej**

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

znajdują się tam aktualne informacje odnośnie:

- Wykazu placówek, które realizują programy korekcyjno – edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie
- Wykazu Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie udzielających profesjonalnej, bezpłatnej pomocy psychologicznej, medycznej, prawnej, socjalnej oraz całodobowego schronienia dla ofiar przemocy w rodzinie.

***Forum Dyskusyjne Ogólnopolskiego Pogotowia
dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia"
Instytutu Psychologii Zdrowia***

www.forum.niebieskalinia.pl

Forum przeznaczone jest głównie dla osób doświadczających przemocy, poszukujących wsparcia oraz osób, które chcą wsparcia udzielić .

Jak wiadomo, internet jest coraz częściej wykorzystywanym narzędziem służącym do komunikacji, poszukiwania informacji. Dlatego założeniem forum jest wyjście naprzeciw potrzebom osób pokrzywdzonych w związku z przemocą w rodzinie. Często łatwiej jest opisać swój problem, niż o tym mówić. Ponadto wiele osób krzywdzonych żyje w przekonaniu, iż przemoc domowa nie powinna wychodzić poza "cztery ściany" - lecz tak nie musi być!

Pamiętajmy :

Przemoc jest przestępstwem i nikt i nic nie ma prawa krzywdzić drugiej osoby.

Na łamach forum można także podyskutować, wymienić opinię, podzielić się obawami, co niejednokrotnie owocowało tym, iż osoba doświadczająca przemocy odważyła się pójść do placówki pomocowej i uzyskać tak oczekiwane wsparcie .

Do sukcesów można zaliczyć fakt, iż na łamach forum w tym roku powstał **specjalny dział dla profesjonalistów**, z którego mogą korzystać pomagacze tj. między innymi pracownicy socjalni, psycholodzy, psychiatrzy, terapeuci, pracownicy służb mundurowych w tym **Dzielnicowi**.

- Pytania i wątpliwości możecie Państwo kierować pod adres **forum@niebieskalinia.pl**

Program Korekcyjno- Edukacyjny dla Sprawców przemocy w rodzinie

Program Edukacyjno-Korekcyjny skierowany jest do osób pełnoletnich stosujących przemoc wobec bliskich. Głównym założeniem programu jest pomoc sprawcom w zaprzestaniu stosowania przemocy. Do programy kierowane są osoby za pośrednictwem pracowników socjalnych, policji, kuratorów oraz sądu. Warunkiem przystąpienia do programu jest wstępna rozmowa z terapeutami prowadzącymi grupę.

W ramach programu odbywają się spotkania indywidualne oraz zajęcia grupowe. Grupa ma charakter otwarty tj osoba kierowana do programu może rozpocząć pracę w trakcie trwania grupy.

Celem działań edukacyjno-korekcyjnych jest:

- redukcja zachowań agresywnych
- kształtowanie postaw partnerstwa i szacunku wobec innych osób
- branie odpowiedzialności za zachowanie agresywne w stosunku do innych osób
- naukę konstruktywnego wyrażania uczuć.

Program ma charakter korekcyjno-edukacyjny. Część edukacyjna skoncentrowana jest na przekazaniu wiedzy na temat zjawiska przemocy. Część korekcyjna ukierunkowana jest na zdobycie umiejętności nie stosowania przemocy, treningu umiejętności społecznych i asertywności oraz naukę konstruktywnego rozwiązywania sporów i korzystania ze wsparcia społecznego.

Informacje odnośnie aktualnego wykazu placówek, które realizują programy korekcyjno – edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie znajdują się na stronie internetowej

www.mpips.gov.pl

Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej

Kodeks Etyczny Polskiego Towarzystwa Pracowników Socjalnych

Preambuła

Potrzeba stworzenia Kodeksu Etycznego wynika ze świadomości, iż praca socjalna jest siłą napędową zmian społecznych, sumieniem społeczeństwa.

Kodeks Etyczny, jako zbiór wytycznych codziennego postępowania zawodowego ma służyć wszystkim tym, którzy zdecydowali się związać swą przyszłość z zawodem pracownika socjalnego.

Również społeczeństwo ma prawo wiedzieć, że zawód pracownika socjalnego dysponuje określonymi środkami zabezpieczającymi, gwarantującymi wykonywanie zawodu w sposób rzetelny, profesjonalny i odpowiedzialny.

Kodeks Etyczny to nie tylko zbiór nakazów i zakazów, których należy przestrzegać, wykonując zawód pracownika socjalnego, lecz jest również przekazaniem pewnych wartości, m.in. takich jak:

- działania na rzecz dobrobytu społecznego,
- poprawa warunków bytu osób, rodzin, grup,

- działania, zaangażowanie na rzecz sprawiedliwości społecznej.

Kodeks nawiązuje do idei pracy socjalnej - poszanowania godności człowieka i obrony tej godności, prawa człowieka do samostanowienia, dbałość o równość szans.

Kodeks zawiera pewne standardy zachowań etycznych, których pracownicy socjalni muszą przestrzegać, wykonując swój zawód.

Standardy te odnoszą się do zawodu, relacji ze współpracownikami, klientami, pracodawcą i społeczeństwem.

Stanowi on podstawę do rozwiązywania sporów etycznych, gdy zachodzi wątpliwość, że postępowanie pracownika socjalnego nie spełnia warunków w nim zawartych lub z niego wynikających. Kodeks stara się objąć etyczną regulacją możliwie najistotniejsze sfery aktywności pracownika socjalnego.

Ustanawiając etyczne standardy wykonywania zawodu, należy mieć jednocześnie świadomość, iż treści zawarte w kodeksie nie są ostateczne i mogą ulegać zmianom w najbliższych latach, wraz z rozwojem zawodu i świadomości społecznej.

Dział I

Ogólna postawa i sposób postępowania pracownika socjalnego.

1. Pracownika socjalnego powinno cechować wysokie morale zawodowe i osobiste;
2. Obowiązkiem pracownika socjalnego jest posiadanie i doskonalenie kwalifikacji zawodowych;
3. Pracownik socjalny powinien wykorzystywać w swej pracy zawodową wiedzę, umiejętności i wartości leżące u podstaw pracy socjalnej;
4. Pracownik socjalny zobowiązany jest kierować się w działalności zawodowej zasadą dobra klienta;
5. Pracownik socjalny zobowiązany jest przeciwstawiać się praktykom niehumanitarnym lub dyskryminującym osobę czy grupę osób;
6. Pracownik socjalny powinien ponosić ostateczną odpowiedzialność za jakość i zakres świadczeń, do których się zobowiązuje, które zleca lub wykonuje;
7. Pracownik socjalny nie może wykorzystywać kontaktów służbowych dla własnych korzyści;
8. Pracownik socjalny powinien przestrzegać zasady, że podstawowym jego obowiązkiem zawodowym jest pomoc w rozwiązywaniu trudności życiowych klienta.

Dział II

Odpowiedzialność etyczna pracownika socjalnego wobec klienta.

1. Pracownik socjalny zobowiązany jest do poszanowania godności klienta i jego prawa do samostanowienia;
2. Pracownik socjalny jest zobowiązany do równego traktowania klientów bez względu na wiek, płeć, stan cywilny, orientację seksualną, narodowość, wyznanie, przekonania polityczne, stan zdrowia, rasę, kolor skóry oraz inne preferencje i cechy osobiste;
3. Pracownik socjalny powinien uznać zasadę spolegliwej opiekuńczości za podstawową regułę określającą kontakty z klientem;
4. Pracownik socjalny zobowiązany jest wykazać zaangażowanie na rzecz pomocy klientowi w rozwiązywaniu jego trudności życiowych oraz wykorzystać w tym celu swoją wiedzę, umiejętności zawodowe i kompetencje;
5. Pracownik socjalny powinien - stosownie do możliwości klienta - wzmacniać jego wysiłki na rzecz życiowego usamodzielnienia;
6. Pracownik socjalny zobowiązany jest do udzielenie klientowi pełnej informacji na temat dostępnych świadczeń;
7. Pracownik socjalny powinien udzielić klientowi precyzyjnej informacji na temat uprawnień do świadczeń i wynikających stąd zobowiązań;

8. Pracownik socjalny winien zasięgnąć konsultacji współpracowników i zwierzchników w przypadku, gdy leży to w żywotnym interesie klienta;
9. Pracownik socjalny za zgodą klienta ma prawo zaprzestać świadczenia pomocy, gdy wyczerpane zostały przewidziane prawem świadczenia lub gdy takie świadczenia nie są już potrzebne;
10. Pracownik socjalny ma prawo do zmiany formy udzielanej pomocy w przypadku stwierdzenia wykorzystania świadczeń niezgodnie z przeznaczeniem;
11. Pracownik socjalny zobowiązany jest do zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych od klienta w toku czynności zawodowych;
21. Pracownik socjalny ma prawo bez zgody klienta przekazywać poufne informacje wyłącznie wówczas, gdy przemawiają za tym ważne względy zawodowe.

Dział III**Odpowiedzialność etyczna pracownika socjalnego wobec współpracowników.**

1. W swych kontaktach ze współpracownikami pracownik socjalny powinien:
  - respektować wiedzę i doświadczenie;
  - przestrzegać zasady lojalności zawodowej;
  - w ocenach współpracowników kierować się obiektywizmem;
  - w przypadku współpracowników naruszających zasady niniejszego kodeksu zająć krytyczne stanowisko w odpowiednim miejscu i czasie;
2. Pracownik socjalny powinien współpracować z innymi pracownikami socjalnymi w celu wykonywania obowiązków zawodowych;
3. Pracownik socjalny winien rozstrzygać konflikty ze współpracownikami bez uszczerbku dla klienta.

Dział IV**Odpowiedzialność etyczna pracownika socjalnego wobec pracodawcy.**

1. Pracownik socjalny powinien przestrzegać zobowiązań podjętych wobec instytucji zatrudniającej;
2. Pracownik socjalny powinien dążyć do usprawnienia funkcjonowania macierzystej instytucji i poprawy efektywności świadczeń;
3. Pracownik socjalny powinien w sposób racjonalny dysponować środkami finansowymi i rzeczowymi przeznaczonymi na świadczenia społeczne.

Dział V**Odpowiedzialność etyczna pracownika socjalnego wobec własnego zawodu.**

1. Obowiązkiem pracownika socjalnego jest rzetelne wykonywanie zawodu oraz pogłębianie wiedzy zawodowej;
2. Obowiązkiem pracownika socjalnego jest dbałość o integralność zawodową i właściwą rangę zawodu.

Dział VI**Odpowiedzialność etyczna pracownika socjalnego wobec społeczeństwa.**

1. Pracownik socjalny zobowiązany jest działać na rzecz dobra ogólnego;
2. Pracownik socjalny zobowiązany jest zapewnić osobom uprawnionym dostęp do niezbędnych świadczeń i szans życiowych;
3. Pracownik socjalny powinien domagać się zmian w ustawodawstwie sprzyjających poprawie warunków życia społeczeństwa i propagować idee sprawiedliwości społecznej;
4. Pracownik socjalny powinien wspierać działania społeczności lokalnych na rzecz samopomocy społecznej oraz zachęcać do współudziału w kształtowaniu instytucji społecznych i w tworzeniu polityki społecznej.

Kodeks Etyczny jest zbiorem podstawowych zasad postępowania pracownika socjalnego oraz zasad jego oceny. Stanowi więc podstawowe narzędzie profesjonalisty do pomagania innym.

Przydatna Literatura

- Hanna Dorota Sasal, „Niebieskie Karty. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie”, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, 2006 rok
- Pismo „Niebieska Linia” - dwumiesięcznik wydawany przez Instytut Psychologii Zdrowia (wersja internetowa **www.pismo.niebieskalinia.pl**)
- Patricia Evans, „Toksyczne słowa. Słowna agresja w związkach” wyd. Jacek Santorski, Warszawa,
- Mellody Pia, „Toksyczna miłość i jak się z niej wyzwolić”, wyd. Jacek Santorski, Warszawa
- Jay Carter „ Wredni ludzie”, wyd. Jacek Santorski, Warszawa
- Susan Forward, Joan Torres, „Dlaczego on nie kocha, a ona za nim szaleje”, wyd. Rebis, Poznań
- Marie-France Hirigoyen „Molestowanie moralne”, wyd. W Drodze, Poznań
- Wojciech Kruczyński, Paweł Drożdżiak, „Zawsze bezpieczna. Psychologiczne aspekty samoobrony kobiet”, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa
- Anna Salter „Pokonywanie traumy. Jak zrozumieć i leczyć dorosłe ofiary wykorzystania seksualnego w dzieciństwie”, wyd. Media Rodzina, Poznań
- Hetherington Angela, „Wsparcie psychologiczne w służbach ratowniczych”, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk